

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

HOÀNG THỊ HỒNG MINH

**HƯỚNG DẪN HỌC SINH PHÂN TÍCH
VÀ THẢO LUẬN CÁC TẦNG Ý NGHĨA NHÂN SINH
TRONG QUÁ TRÌNH DẠY HỌC TRUYỆN NGẮN
“*CHIẾC THUYỀN NGOÀI XA*” CỦA
NGUYỄN MINH CHÂU**

Chuyên ngành: Lí luận và Phương pháp dạy học Văn & Tiếng Việt

Mã số: 60.14.10

LUẬN VĂN THẠC SĨ KHOA HỌC GIÁO DỤC

**NGƯỜI HƯỚNG DẪN KHOA HỌC:
GS. TS: NGUYỄN THANH HÙNG**

THÁI NGUYÊN - 2008

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

HOÀNG THỊ HỒNG MINH

**HƯỚNG DẪN HỌC SINH PHÂN TÍCH
VÀ THẢO LUẬN CÁC TẦNG Ý NGHĨA NHÂN SINH
TRONG QUÁ TRÌNH DẠY HỌC TRUYỆN NGẮN
“*CHIẾC THUYỀN NGOÀI XA*” CỦA
NGUYỄN MINH CHÂU**

LUẬN VĂN THẠC SĨ KHOA HỌC GIÁO DỤC

THÁI NGUYÊN - 2008

MỤC LỤC

PHẦN MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài.	
1.1. Tác giả Nguyễn Minh Châu.	1
1.2. Truyện ngắn “ <i>Chiếc thuyền ngoài xa</i> ”	3
2. Lịch sử vấn đề	4
3. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu	7
4. Mục đích và nhiệm vụ nghiên cứu	7
5. Phương pháp nghiên cứu.	8
6. Bố cục luận văn	8

PHẦN NỘI DUNG

Chương I: Tiền đề lý luận và thực tiễn của đề tài

1. Phương pháp phân tích và thảo luận trong quá trình dạy học tác phẩm văn chương:	10
Phương pháp phân tích	10
Phương pháp thảo luận	15
Mối quan hệ giữa hai phương pháp trên trong quá trình dạy học tác phẩm văn chương.	21
2. Các tầng ý nghĩa nhân sinh trong tác phẩm văn chương:	26
Quan niệm về ý nghĩa nhân sinh trong tác phẩm văn chương	26
Những biểu hiện cụ thể của ý nghĩa nhân sinh trong tác phẩm văn chương	26
Cách thức phân tích và thảo luận các tầng ý nghĩa nhân sinh trong tác phẩm văn chương.	27
Tầm quan trọng của ý nghĩa nhân sinh trong tác phẩm văn chương và trong việc giáo dục, đào tạo nhân cách học sinh	31

Chương II: Những biểu hiện cụ thể của các tầng ý nghĩa nhân sinh trong truyện ngắn “Chiếc thuyền ngoài xa” của Nguyễn Minh Châu

1. Phân tích kết cấu truyện ngắn “Chiếc thuyền ngoài xa”	33
Định nghĩa kết cấu tác phẩm văn học	33
Kết cấu của truyện ngắn	33
Kết cấu của truyện ngắn “Chiếc thuyền ngoài xa”	34
2. Phân tích chủ đề của truyện ngắn “Chiếc thuyền ngoài xa”	35
2.1. Định nghĩa chủ đề	35
2.2. Chủ đề truyện ngắn “Chiếc thuyền ngoài xa”	35
2.3. Phân tích chủ đề truyện ngắn “Chiếc thuyền ngoài xa”	36
3. Những biểu hiện cụ thể của các tầng ý nghĩa nhân sinh trong truyện ngắn “Chiếc thuyền ngoài xa”	39
3.1. Những chiêm nghiệm về chân lý nghệ thuật qua hai phát hiện của nghệ sĩ Phùng	40
3.2. Những chiêm nghiệm về chân lý đời sống qua câu chuyện về cuộc đời người đàn bà hàng chài	43
3.2.1. Ca ngợi những giá trị đạo đức tốt đẹp của con người qua hình tượng nhân vật trung tâm: người đàn bà hàng chài	43
3.2.2. Lên án bạo lực trong gia đình qua hình tượng nhân vật người đàn ông hàng chài	52
3.2.3. Cảnh báo những nguy cơ xã hội tiềm ẩn	54
3.2.3.1. Hình tượng nhân vật chú bé Phác	54
3.2.3.2. Hình tượng nhân vật người con gái	55
3.2.4. Sự thức tỉnh để nhận ra chân lý mới: chân lý về nghệ thuật và chân lý về cuộc sống	56
3.2.4.1. Đối với người chánh án	56
3.2.4.2. Đối với người nghệ sĩ	58

3.2.4.3. Quan niệm nghệ thuật mới mẻ của Nguyễn Minh Châu về con người và cuộc sống	58
3.3. Mối quan hệ giữa nghệ thuật và đời sống	59
4. Mối quan hệ đa dạng và thống nhất giữa các tầng ý nghĩa nhân sinh trong truyện ngắn “Chiếc thuyền ngoài xa” ⁶¹	
<u>Chương III: Thiết kế dạy học truyện ngắn “Chiếc thuyền ngoài xa”</u>	
1. Thiết kế.	63
2. Giải thích thiết kế	91
3. Hướng dẫn thực hiện thiết kế	92
Phần chung của thực hiện thiết kế	92
Phần cụ thể: Hướng dẫn học sinh vận dụng PP phân tích và PP thảo luận trong việc tìm hiểu các tầng ý nghĩa nhân sinh của truyện . . .	95
Tự đánh giá về những ưu điểm và những bất cập của thiết kế . . .	99

PHẦN KẾT LUẬN

PHẦN MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài.

1.1. Tác giả Nguyễn Minh Châu.

Nguyễn Minh Châu là một nhà văn có vị trí quan trọng trong nền văn học hiện đại nước nhà. Sự nghiệp văn chương của ông là tấm gương phản chiếu quá trình phát triển văn xuôi Việt Nam đương đại.

Là một nhà văn suốt đời khát khao khám phá cái đẹp và sự chân thực trong cuộc sống, ông viết các tác phẩm với mong muốn: “*Đi tìm chất ngọc ẩn trong bề sâu tâm hồn con người*”

Trước 1975, các tác phẩm của Nguyễn Minh Châu mang đậm chất sử thi và cảm hứng lãng mạn. Nguyễn Minh Châu được bạn đọc biết đến và yêu mến qua các tiểu thuyết: *Cửa sông*, *Dấu chân người lính* và truyện ngắn giàu chất sử thi như *Mảnh trăng cuối rừng* ... đã góp phần dựng lên bức tượng đài về sức mạnh và vẻ đẹp của dân tộc trong cuộc chiến tranh vệ quốc vĩ đại.

Trong những tác phẩm này, ý thức cộng đồng và tình yêu Tổ quốc là một hệ quy chiếu duy nhất và cao cả nhất để định giá mọi quan hệ từ gia đình đến xã hội, mọi tình cảm từ riêng đến chung của con người, trong hoàn cảnh đất nước có chiến tranh cần có sự đồng lòng nhất trí cao độ thì điều này là tất yếu. Trong dòng chảy mãnh liệt của lịch sử thời đại chống Mỹ thì ngọn lửa kháng chiến đã tôi luyện ngòi bút Nguyễn Minh Châu.

Sau 1975 khi hoàn cảnh xã hội thay đổi nền văn học mang âm hưởng sử thi dần dần bộc lộ tính sơ lược công thức, có phần giản đơn phiến diện về con người, lúc này khó có thể đáp ứng được yêu cầu của cuộc sống mới với những vấn đề phức tạp, bức xúc bộn bề. Trong cuộc đấu tranh lâu dài giữa đời thường, bao vấn đề nhân sinh đã đặt ra cho mỗi người nói chung và cho các nhà văn như Nguyễn Minh Châu nói riêng. Nguyễn Minh Châu đã có sự chuyển hướng về tư duy nghệ thuật: từ cuộc “*chiến đấu cho quyền sống của*

cả dân tộc”, nhà văn cùng đất nước chuyển sang cuộc “chiến đấu cho quyền sống của từng con người” {12, 390} .

Là một nhà văn tâm huyết suốt đời trần trụi, bản khoản như ngọn nến tự đốt thân mình để cháy sáng; Nguyễn Minh Châu đã sớm ý thức được yêu cầu phải đổi mới tư duy văn học và đã âm thầm tự đổi mới và tự tìm hướng đi cho chính mình với một loạt truyện ngắn đậm chất đời tư-thể sự: *Cỏ lau*, *Con giông*, *Bức tranh*, *Bến quê*...

Những tác phẩm của ông giai đoạn này hấp dẫn người đọc bởi sự giản dị mà chứa đựng chiều sâu nhân bản. Tâm điểm khám phá nghệ thuật của ông là những con người bình thường trong cuộc mưu sinh và trong hành trình nhọc nhằn kiếm tìm hạnh phúc và hoàn thiện nhân cách. Đặc biệt những năm cuối đời, dòng mạch văn chương của ông xót xa trầm lắng trong bến bờ sâu thẳm của nó – nơi ông hằng ám ảnh và manh nha tìm kiếm vấn đề số phận con người. Thực tế văn học cho thấy: quá trình đổi mới ý thức nghệ thuật của Nguyễn Minh Châu là quá trình trở về cội nguồn chủ nghĩa nhân văn, nối lại truyền thống văn học trung đại thấm đẫm tình người tình đời, và là sự khơi nguồn cảm hứng nhân văn cho những sáng tác trong những thập kỷ sau này.

Đánh giá về những tác phẩm của ông được viết vào những năm đầu của thập kỷ 80 nhà văn Nguyên Ngọc đã nhận xét: “*Nguyễn Minh Châu là một trong những nhà văn mở đường tinh anh và tài năng nhất của văn học nước ta thời kỳ sau 1975*”.

Các tác phẩm của ông trong mấy thập kỷ qua đã thu hút sự tìm tòi, nghiên cứu một cách khoa học, sâu sắc và khách quan của các nhà phê bình và nghiên cứu trong nước. Đã có nhiều công trình nghiên cứu các tác phẩm của Nguyễn Minh Châu ở phương diện nội dung và nghệ thuật để thấy được những tìm tòi đổi mới trong cách viết của Nguyễn Minh Châu.

Với những đóng góp trên, nhiều tác phẩm của Nguyễn Minh Châu đã được chọn để giảng dạy trong nhà trường: *Mảnh trăng cuối rừng*, *Bến quê*, *Bức tranh*, *Chiếc thuyền ngoài xa*. Đặc biệt là truyện ngắn “*Chiếc thuyền ngoài xa*” – một tác phẩm mới được chọn đưa vào dạy trong các trường THPT. Đây là một tác phẩm đương đại, đề ra những vấn đề trong cuộc sống hôm nay, nên không xa lạ với học sinh. Đây cũng là tác phẩm hay và khó so với sự tiếp nhận của học sinh, vì nó chứa đựng nhiều mặt, nhiều tầng ý nghĩa ẩn không dễ tiếp cận.

2.2. Truyện ngắn “*Chiếc thuyền ngoài xa*”.

Là tác phẩm độc đáo về nội dung và nghệ thuật, tiêu biểu cho phong cách nhà văn Nguyễn Minh Châu, và cũng tiêu biểu cho hướng tiếp cận đời sống từ góc độ thế sự của nhà văn ở giai đoạn sáng tác thứ hai. Cái nhìn hiện thực đa chiều đã giúp ông nhận ra đời sống con người bao gồm cả những quy luật tất yếu, lẫn những ngẫu nhiên may rủi khó bề lường hết. Ông day dứt về việc con người phải chấp nhận những nghịch lý không đáng có. Gánh nặng mưu sinh đã đè trĩu trên đôi vai cặp vợ chồng hàng chài, giam hãm họ trong cảnh tăm tối đói khổ, bấp bênh. Phía sau câu chuyện buồn này, trái tim nhân hậu của Nguyễn Minh Châu vẫn ấm áp niềm tin yêu, sự trân trọng trước vẻ đẹp của tình mẫu tử, sự can đảm và bao dung của người phụ nữ. Đó không phải là kiểu vẻ đẹp chói sáng, hào hùng; mà là những hạt ngọc khuất lấp, lẫn trong cái lấm lạp, lam lũ của đời thường.

Truyện ngắn “*Chiếc thuyền ngoài xa*” là một tác phẩm hay, có sức hấp dẫn, lôi cuốn người đọc. Tác phẩm đưa ra những vấn đề nhân sinh rất gần gũi, phù hợp với trình độ nhận thức của học sinh lớp 12 - lứa tuổi gần hoàn thiện về mọi mặt những vấn đề thường xảy ra trong cuộc sống hàng ngày để học sinh cùng suy nghĩ, tìm cách lý giải. Để từ đó học sinh tự nhận thức, tự giáo dục và tự phát triển.

Những đặc sắc trong đổi mới về nội dung và nghệ thuật trong cách viết của ông đã được một số bài viết đề cập đến ở nhiều khía cạnh, nhưng phương pháp giúp học sinh tiếp cận các tầng ý nghĩa nhân sinh của tác phẩm này thì ít người đề cập đến và chưa được nhất trí với nhau. Thực hiện đề tài hướng dẫn học sinh phân tích và thảo luận các tầng ý nghĩa nhân sinh trong tác phẩm này, tôi mong tìm hiểu sâu sắc hơn và giúp học sinh phân tích, thảo luận các tầng ý nghĩa nhân sinh của tác phẩm đầy đủ hơn.

2. Lịch sử vấn đề.

Là một nhà văn trưởng thành trong kháng chiến chống Mỹ, kể từ truyện ngắn đầu tay được đăng lần đầu tiên năm 1960, cho đến khi tạ thế 1989, Nguyễn Minh Châu đã có 30 năm hoạt động trên các lĩnh vực báo chí và văn học nghệ thuật. Với những đóng góp to lớn cho nền văn học nước nhà, Nguyễn Minh Châu đã được nhận nhiều giải thưởng có giá trị.

- Giải thưởng Bộ Quốc phòng(1984-1989) cho toàn bộ tác phẩm của ông viết về chiến tranh và người lính.

- Giải thưởng Hội Nhà văn Việt Nam(1988-1989) cho tập truyện vừa “*Cỏ Lau*”.

- Giải thưởng Hồ Chí Minh về Văn học Nghệ thuật cho các tác phẩm: “*Dấu chân người lính, Cửa sông, Cỏ lau, Người đàn bà trên chuyến tàu tốc hành*”.

Toàn bộ sự nghiệp sáng tác của Nguyễn Minh Châu được in trong “*Nguyễn Minh Châu toàn tập*” (5 tập) do NXB Văn học phát hành năm 2001 đã khẳng định vị trí của ông trong nền Văn học dân tộc.

Các sáng tác của Nguyễn Minh Châu luôn gây được sự chú ý và hấp dẫn đối với bạn đọc nói chung và giới phê bình nói riêng.

Chỉ trong khoảng 5 năm từ “*Cửa sông*” (1967) đến “*Dấu chân người lính*” (1972) đã có hơn 17 bài phê bình đăng trên các báo và tạp chí Trung ương.

Các bài viết về con người và tác phẩm của ông được tập hợp trong “*Nguyễn Minh Châu - Con người và Tác phẩm*” do Nguyễn Trọng Hoàn giới thiệu và tuyển chọn.

Đi sâu vào tìm hiểu phong cách nghệ thuật của Nguyễn Minh Châu, tác giả Tôn Phương Lan đã có công trình nghiên cứu khoa học riêng “*Phong cách nghệ thuật Nguyễn Minh Châu*”.

Ngoài ra còn có nhiều chuyên luận, nhiều bài báo, khoá luận tốt nghiệp, luận án tiến sĩ, luận văn thạc sĩ của sinh viên Đại học, Cao học và nghiên cứu sinh về tác phẩm của Nguyễn Minh Châu.

Một số tác phẩm được chuyển thể sang kịch bản điện ảnh như: “*Mảnh trăng*”, “*Cỏ lau*”, “*Khách ở quê ra*”.

Trong cuộc “*Trao đổi về truyện ngắn những năm gần đây của Nguyễn Minh Châu*” do tuần báo Văn nghệ tổ chức vào tháng 6/1985, với sự tham gia của nhiều nhà văn, nhà nghiên cứu phê bình văn học lớn và sự có mặt của Nguyễn Minh Châu thì còn có nhiều ý kiến khác nhau về những thành công và hạn chế trong tác phẩm của Nguyễn Minh Châu. Những điều đáng chú ý là hầu hết mọi người đều thừa nhận nét mới của ông không chỉ so với các nhà văn cùng thời, mà còn so với chính ông thời kỳ trước đó: Đó là sự đổi mới của nhà văn về tư duy nghệ thuật, quan niệm nghệ thuật về con người, phương thức thể hiện...

Giáo sư Phong Lê đã thấy được ở Nguyễn Minh Châu “*cái đa giọng điệu, cái đa thanh của cuộc đời đã đi vào tác phẩm*” và do nhận thức “*cái quyết định không phải là đề tài*” nên Nguyễn Minh Châu đã “*dần dần tạo ra thế giới nghệ thuật của riêng mình*”.